

UPOTREBA ORUŽANE SILE KAO ODGOVORA NA TERORISTIČKE NAPADE U KONTEKSTU PRAVA NA SAMOBRANU

Dr. sc. Rutvica Rusan Novokmet *

UDK: 341.312.5

316.485:341.3

343.341:341.3

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: srpanj 2018.

Predmet rada je analiza granica dopuštenosti državne upotrebe oružane sile kao reakcije na terorističke napade koje počine terorističke skupine kao nedržavni akteri. Poseban naglasak stavljen je na međunarodnopravni okvir koji određuje pretpostavke za upotrebu oružane sile u ostvarivanju prava na samoobranu, čije tumačenje u posljednjih nekoliko godina u teoriji i praksi podliježe modifikacijama kojima se želi opravdati upotreba oružane sile u samoobrani protiv nedržavnih aktera, dakle, preko granica određenih međunarodnim pravom. Autorica se u radu kritički osvrće na spomenuto proširivanje tumačenja prava na samoobranu i predlaže primjenu drugih, u međunarodnom pravu utemeljenih mjera kojima države, predvođene Vijećem sigurnosti Ujedinjenih naroda, mogu odgovoriti na terorističke napade.

Ključne riječi: upotreba oružane sile, pravo na samoobranu, terorističke skupine, sustav kolektivne sigurnosti

1. ZABRANA UPOTREBE ORUŽANE SILE KAO TEMELJ MEĐUNARODNOG MIRA I SIGURNOSTI

Jedna od osnovnih dužnosti država članica Ujedinjenih naroda, koja ujedno odražava temeljno pravo država na suverenost¹, utjelovljena je u odredbi čl. 2.,

* Dr. sc. Rutvica Rusan Novokmet, poslijedoktorandica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg Republike Hrvatske 14, Zagreb; rrusan@pravo.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-6235-1012

¹ Shaw, M. N., *International Law*, 6. izd., Cambridge University Press, Cambridge, 2008., str. 1123.

t. 4. Povelje Ujedinjenih naroda koja glasi: "Članovi su u svojim međunarodnim odnosima dužni suzdržavati se od prijetnje silom ili upotrebe sile koje su usmjerene protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke nezavisnosti bilo koje države, ili su na bilo koji način nespojive s ciljevima Ujedinjenih naroda."² Ta je odredba neodvojivo povezana s odredbom t. 3. istog članka, prema kojoj sve države članice imaju obvezu svoje međunarodne sporove rješavati mirnim sredstvima "na takav način da ne ugroze međunarodni mir i sigurnost, te pravdu."³ Zabrana jednostrane upotrebe sile smatra se običajnopравnim pravilom međunarodnog prava kogentne naravi, što je potvrđeno u nekim od najvažnijih međunarodnih dokumenata i u praksi međunarodnih sudova.⁴ To se pravilo tumači na način da je bilo kakva upotreba sile zabranjena, bez obzira na razloge, osim u slučajevima i pod uvjetima izričito propisanim Poveljom.⁵

² Vidi čl. 2., t. 4. Povelje UN-a, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 15, 1993.

³ *Ibid.*, čl. 2., t. 3. U svrhu mirnog rješavanja sporova državama su na raspolaganju različita diplomatska i sudska sredstva predviđena u čl. 33. Povelje UN-a – pregovori, anketa, posredovanje, mirenje, arbitraža, sudsko rješavanje, obraćanje regionalnim ustanovama ili sporazumima ili druga sredstva prema vlastitom izboru. Za čl. 33. Povelje UN-a vidi *ibid.*

⁴ Međunarodni je sud tako u slučaju *Nicaragua* konstatirao da u pogledu obveza država da se suzdržavaju od prijetnje silom ili upotrebe sile postoji pravna svijest (*opinio juris*) formulirana, među ostalim, u Deklaraciji o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i suradnji između država u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda iz 1970. godine. Vidi *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v United States of America)*, Merits, Judgment, ICJ Reports (1986), str. 99 – 100, paras. 188 – 189. Sličnu obvezu prihvatile su i države sudionice Konferencije o sigurnosti i suradnji u Europi u Završnom aktu iz Helsinkija iz 1975. godine, kao i države članice Konvencije o pravima i dužnostima država iz 1933. godine (tzv. Konvencije iz Montevidea). Za tekst Deklaracije o vodećim načelima o odnosima između država sudionica u okviru Završnog akta Konferencije o sigurnosti i suradnji u Europi iz 1975. godine vidi <http://www.osce.org/mc/39501?download=true> (10. lipnja 2018.). Za tekst Konvencije iz Montevidea vidi *Convention on Rights and Duties of States Adopted by the Seventh International Conference of American States*, usvojena 26. prosinca 1933., stupila na snagu 26. prosinca 1934., *LNTS*, sv. 165, 1936., str. 19.

⁵ Dinstein, Y., *War, Aggression and Self-Defence*, 5. izd., Cambridge University Press, Cambridge, 2012., str. 90 – 91. U tom kontekstu Komisija za međunarodno pravo tijekom kodifikacije prava međunarodnih ugovora istaknula je sljedeće: "(...) Velika većina međunarodnih pravnika bez oklijevanja drži da odredba čl. 2., t. 4., zajedno s drugim odredbama Povelje, odražava suvremeno običajno pravo o zabrani prijetnje ili upotrebe sile." Komisija je također posebno napomenula da odredbe Povelje koje se odnose na zabranu upotrebe sile predstavljaju istaknuti primjer međunarodnog pravila *jus cogens*. Vidi *Yearbook of International Law Commission*, UN Doc. A/CN.4/Ser.A/1966/Add.1 (1966), sv. II, str. 247, paras. 1, 8.

Prema tome, pod zabranom upotrebe sile ne podrazumijevaju se samo određena ograničenja u upotrebi sredstava koja državama stoje na raspolaganju u postizanju njihovih političkih ciljeva. Zabrana upotrebe sile odražava vrijednosti na kojima počiva međunarodna zajednica, a prema tim vrijednostima nikakvi se ciljevi države kao glavnog aktera u međunarodnoj zajednici ne mogu opravdati upotrebom sile, osim u iznimnim slučajevima koji su predviđeni i propisani pravilima međunarodnog prava. Tako je jedna od iznimaka od zabrane upotrebe sile jedne države protiv druge, pravo na individualnu ili kolektivnu samoobranu, utjelovljeno u odredbi čl. 51. Povelje UN-a koja propisuje: "Ništa u ovoj Povelji ne dira u prirodno pravo individualne ili kolektivne samoobrane u slučaju oružanog napada na nekog člana Ujedinjenih naroda, sve dok Vijeće sigurnosti ne poduzme mjere potrebne za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti (...)"⁶. Osim u kontekstu realizacije prava na samoobranu, upotreba sile iznimno je dopuštena uz prethodno odobrenje Vijeća sigurnosti, koje u okvirima glave VII. Povelje UN-a ima ovlast donositi za države članice UN-a obvezujuće prisilne mjere. One mogu uključivati i primjenu oružane sile ako Vijeće sigurnosti smatra da je to potrebno radi održavanja ili uspostavljanja međunarodnog mira i sigurnosti.⁷

Fokus ovoga rada u prvom je redu na problematici upotrebe oružane sile u samoobrani koja, s obzirom na sve veću prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti koja dolazi od terorističkih napada, a za koje su odgovorne terorističke skupine kao nedržavni akteri, postaje sve složenija. Naime, u tradicionalnim shvaćanjima u međunarodnopravnoj doktrini o pravnim pretpostavkama zakonitosti upotrebe sile u samoobrani u posljednje vrijeme dolazi do promjena s obzirom na pojavu novih aktera u međunarodnim odnosima koji ugrožavaju međunarodni mir i sigurnost. Tako su se neki međunarodni pravници osobito nakon terorističkih napada na SAD 2001. godine priklonili proširenim interpretacijama prava na samoobranu i instituta oružanog napada kao aktivatora toga prava, izazvavši potrebu preispitivanja postojećeg međunarodnopravnog okvira o granicama upotrebe oružane sile kao jedne od mjera kojima države mogu odgovoriti na terorističke napade.

U nastavku rada analizirat ćemo u kojoj mjeri pravna pravila i načela pozitivnog međunarodnog prava pružaju adekvatna rješenja o pitanjima zakonitosti i dopuštenosti upotrebe sile od strane jedne države kao odgovora na terorističke čine počinjene s područja druge države, koji se primjenom pravila o odgovor-

⁶ Vidi čl. 51. Povelje UN-a, *supra* u bilj. 2.

⁷ Sukladno odredbi čl. 39. Povelje UN-a: "Vijeće sigurnosti utvrđuje postojanje svake prijetnje miru, narušenja mira ili čina agresije i daje preporuke ili odlučuje koje će se mjere poduzeti u skladu s člancima 41. i 42. radi održavanja ili uspostavljanja međunarodnog mira i sigurnosti." Vidi čl. 39. Povelje UN-a, *ibid.*

nosti država ne mogu pripisati toj državi. Vidjet ćemo da novi izazovi koje protupravno djelovanje terorističkih skupina stavlja pred međunarodnu zajednicu i međunarodno pravo, bez obzira na njegove često razarajuće učinke, ne mogu biti opravdanje za nedopušteno proširivanje tumačenja temeljnih pravila o granicama upotrebe oružane sile, a da međunarodno pravo i Povelja UN-a pružaju učinkovite pravne mehanizme za zakonito i pravodobno djelovanje u borbi protiv terorizma. U tom kontekstu nužno je da upravo Vijeće sigurnosti bude odlučni predvodnik poduzimanja učinkovitih prisilnih mjera protiv terorističkih napada u okvirima sustava kolektivne sigurnosti i Povelje UN-a.⁸

2. GRANICE PRIMJENE ORUŽANE SILE U SAMOBRANI

Sukladno odredbi čl. 51. Povelje UN-a pravo na individualnu ili kolektivnu samoobranu država članica UN-a priznato je kao prirodno (prirođeno) pravo.⁹ Međutim, upotreba oružane sile u izvršavanju toga prava nije neograničena, nego se smatra zakonitom i opravdanom samo ako je poduzeta pod određenim međunarodnim pravom propisanim uvjetima. Pa ipak, sama odredba čl. 51. ne određuje precizne odrednice prava na samoobranu. Naime, tekst te odredbe glasi: “Ništa u ovoj Povelji ne dira u prirodno pravo individualne ili kolektivne samoobrane u slučaju oružanog napada na nekoga člana Ujedinjenih naroda sve dok Vijeće sigurnosti ne poduzme mjere potrebne za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti. Mjere koje članovi poduzmu u vršenju toga prava samoobrane odmah se dojavljaju Vijeću sigurnosti i nipošto ne diraju u ovlasti i dužnosti Vijeća sigurnosti da na temelju ove Povelje djeluje svakog časa na način koji smatra potrebnim za održavanje ili uspostavljanje međunarodnog mira i sigurnosti”.¹⁰ Ključ određivanja konkretnog sadržaja i značenja odredbom čl. 51. Povelje priznatog prava država na samoobranu nalazi se upravo u identifikaciji pojma oružanog napada, odnosno čina koji po svojem intenzitetu, trajanju i učincima predstavljaju oružani napad u kontekstu odredbe čl. 51. Povelje¹¹, kao

⁸ Detaljnije o ovlastima Vijeća sigurnosti u sustavu kolektivne sigurnosti vidi *infra*, poglavlje 5.

⁹ U presudi u slučaju *Nicaragua* Međunarodni je sud zaključio sljedeće: *The Court therefore finds that Article 51 of the Charter is only meaningful on the basis that there is a ‘natural’ or ‘inherent’ right of self-defence, and it is hard to see how this can be other than of a customary nature, even if its present content has been confirmed and influenced by the Charter.* Vidi ICJ Reports (1986), *supra* u bilj. 4, str. 94, para. 176.

¹⁰ Vidi čl. 51. Povelje UN-a, *supra* u bilj. 2.

¹¹ Opširnije vidi Seršić, M., *Article 51 of the UN Charter and the ‘War’ against Terrorism*, u: Becker, S. W.; Derenčinović, D. (ur.), *International Terrorism: The Future Unchained?*,

i njihovih počinitelja. Odgovore na ta pitanja daju teorija međunarodnog prava i praksa međunarodnih sudova.

Cassese tako sažima sljedeće uvjete i stroga ograničenja koja se moraju poštovati da bi samoobrana bila dopuštena: 1) upotreba sile u samoobrani mora biti primijenjena neposredno nakon oružanog napada koji predstavlja neodoljivu silu, ne ostavljajući prostora niti vremena za izbor drugog sredstva obrane; 2) cilj upotrebe sile u samoobrani isključivo mora biti odbijanje oružanog napada države agresora; 3) primijenjena sila mora biti proporcionalna s ciljem odbijanja oružanog napada; 4) upotreba sile mora prestati čim prestane oružani napad ili čim Vijeće sigurnosti poduzme potrebne mjere; 5) države koje djeluju u samoobrani dužne su poštovati temeljna načela međunarodnog humanitarnog prava.¹²

Dakle, upotreba sile u samoobrani podložna je ograničenjima nužnosti, proporcionalnosti težini oružanog napada protiv kojega je usmjerena i neposrednosti.¹³ Nužnost primjene sile u kontekstu samoobrane općenito se tumači

Faculty of Law, University of Zagreb, Zagreb, 2008., str. 97 *et seq.* Međunarodni sud u slučaju *Oil Platforms* pravo na samoobranu uvjetuje prethodnim napadima koji se po svojoj prirodi mogu kvalificirati kao oružani napadi u granicama značenja tog pojma prema odredbi čl. 51. Povelje, odnosno međunarodnog običajnog prava o upotrebi sile. Vidi *Oil Platforms (Islamic Republic of Iran v United States of America)*, Judgement, ICJ Reports (2003), str. 186 – 187, para. 51, uz referencu na ICJ Reports (1986), *supra* u bilj. 4, str. 101, para. 191. Ovdje Sud naglašava da je potrebno razlikovati “najteže oblike upotrebe sile (dakle, one koji predstavljaju oružani napad) od drugih, manje ozbiljnih oblika”.

¹² Vidi Cassese, A., *Terrorism Is also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law*, European Journal of International Law, sv. 12, 2001., str. 995. U suprotnom, kad u konkretnom slučaju ne bi bile zadovoljene pretpostavke za dopuštenost upotrebe sile u samoobrani, odnosno kriteriji neposrednosti i proporcionalnosti te usmjerenosti upotrebe sile isključivo protiv “napadača”, upotreba sile predstavljala bi u međunarodnom pravu nedopuštenu upotrebu represalija. Tako, npr., Seršić, *op. cit.* u bilj. 11, str. 97 – 98. Vidi i Andrassy, J.; Bakotić, B.; Seršić, M.; Vukas, B., *Međunarodno pravo*, sv. 3, Školska knjiga, Zagreb, 2006., str. 121 – 122; Dinstein, *op. cit.* u bilj. 5, str. 230 – 234. U slučaju *Naulilaa* Arbitražni je sud odlučivao u vezi s incidentom iz 1914. godine koji se dogodio na granici njemačke kolonije Jugozapadne Afrike (danas Namibije) i portugalske kolonije Angole. Kao odgovor na ubojstvo trojice njemačkih državljana (jednog civilnog i dvojice vojnih službenika) Njemačka je napala i uništila nekoliko portugalskih instalacija u Angoli u razdoblju od nekoliko tjedana. Arbitražni je sud 1928. godine presudio da su spomenute mjere poduzete od strane Njemačke bile nerazmjerne počinjenu ubojstvu, dakle, nezakonite. Vidi *Responsabilité de l'Allemagne a raison des dommages causés dans les colonies portugaises du sud de l'Afrique (sentence sur le principe de la responsabilité) (Portugal contre Allemagne)*, UNRIAA, sv. II, 1928., str. 1026, 1028.

¹³ Vidi općenito Gray, Ch., *International Law and the Use of Force*, 3. izd., Oxford University Press, Oxford, 2008., str. 148 – 156. Međunarodni je sud u nekoliko slučajeva

tako da napadnuta država, odnosno država koja se poziva na pravo na samoobranu, nema drugih mogućnosti osim upotrebe sile u danim okolnostima, dok proporcionalnost znači da jačina, trajanje i adresat primjene sile u samoobrani moraju biti razmjerni napadu na koji napadnuta država odgovara.¹⁴ Dakle, samoobrana ne smije biti poduzeta kao punitivna mjera ili mjera odmazde napadnute države; cilj upotrebe sile u samoobrani mora biti zaustavljanje i odbijanje oružanog napada.¹⁵

Upravo je definiranje pojma oružanog napada bilo središnje pitanje kojim se Međunarodni sud bavio u slučaju *Nicaragua*. Razmatrajući pravo na individualnu ili kolektivnu samoobranu protiv oružanog napada Međunarodni je sud istaknuo da se može smatrati općeprihvaćenim da pojam oružanog napada podrazumijeva: "(...) ne samo napad koji su poduzele redovne oružane snage države preko državnih granica, nego i upućivanje od strane ili u ime neke države oružanih odreda ili skupina dobrovoljaca ili plaćenika, koji poduzimaju protiv neke druge države oružanu silu takve težine da se (*inter alia*) izjednačuju s prethodno nabrojanim činima, ili se sadržajno mogu njima obuhvatiti."¹⁶ Referirajući se, dakle, na definiciju čina agresije sadržane u odredbi čl. 3., t. g) rezolucije Opće skupštine 3314 (XXIX) Međunarodni je sud pojam oružanog napada izjednačio s pojmom agresije, izražavajući pritom stajalište da ta definicija odražava međunarodno običajno pravo.¹⁷

S obzirom da čini navedeni u čl. 3. spomenute rezolucije nisu taksativno nabrojani, Vijeće sigurnosti može uz široke diskrecijske ovlasti odlučiti da i druga djela predstavljaju čin agresije sukladno odredbama Povelje. Dakle, popis djela koja predstavljaju čin agresije može se prilagođavati različitim okolnostima i promjenama koje u međunarodnopravne odnose unose upravo protupravni čini terorista i sve različitije metode i sredstva njihova djelovanja i zastrašivanja sta-

potvrdio spomenute granice dopuštene i zakonite samoobrane. Vidi, primjerice, *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, Advisory Opinion, ICJ Reports (1996), str. 245, para. 41; ICJ Reports (2003), *supra* u bilj. 11, str. 183, para. 43; *Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v Uganda)*, Judgement, ICJ Reports (2005), str. 223, para. 147.

¹⁴ Crawford, J., *Brownlie's Principles of International Law*, 8. izd., Oxford University Press, Oxford, 2012., str. 749.

¹⁵ Gray, *op. cit.* u bilj. 13, str. 150; O'Connell, M. E., *Lawful Self-Defense to Terrorism*, University of Pittsburgh Law Review, sv. 63, 2001./2002., str. 893.

¹⁶ Vidi ICJ Reports (1986), *supra* u bilj. 4, str. 103 – 104, para. 195.

¹⁷ Vidi *ibid.*; O'Connell, *op. cit.* u bilj. 15, str. 891 – 892. Za tekst Definicije agresije vidi UN Doc. A/RES/3314 (XXIX) (1974).

novništva.¹⁸ Međutim, upravo zbog činjenice da su teroristički napadi uglavnom izolirane situacije koje nisu dio kontinuiranih vojnih operacija, kao što je to obično slučaj s oružanim napadima koje poduzimaju države, nego su počinjeni s namjerom izazivanja straha među stanovništvom u svrhu postizanja određenih političkih ciljeva, smatramo da se teroristički napadi ne bi mogli podvesti pod prošireno tumačenje čina agresije, odnosno oružanog napada.¹⁹ Sukladno tome, jednostrana upotreba sile u samoobrani kao odgovor na napade oružanom silom koje počine terorističke skupine, a koji ne dosežu težinu i intenzitet koji bi ih izjednačili s pojmom oružanog napada odnosno agresije, ne bi bila u skladu s Poveljom UN-a, odnosno međunarodnim pravom.

Daljnje pitanje koje se postavlja jest vrijedi li pravo zajamčeno odredbom čl. 51. Povelje UN-a isključivo protiv oružanog napada počinjenog od strane bilo kojeg subjekta međunarodnog prava ili samo protiv onog koji je poduzela neka druga država. Sudska praksa dala je odgovor i na to pitanje.

Tako je Međunarodni sud u nekoliko svojih odluka istaknuo da je pravo na samoobranu u smislu čl. 51. Povelje potrebno tumačiti isključivo kao pravo na upotrebu sile u slučaju oružanog napada druge države. Na primjer, iako je u Savjetodavnom mišljenju u slučaju *Palestinian Wall* Sud ocijenio da se odredba čl. 51. ne može primijeniti jer Izrael nije pripisivao oružane napade Palestini kao državi, jasno je rečeno da je tom odredbom priznato prirodno pravo na samoobranu u slučaju oružanog napada koji je poduzela država protiv neke druge države.²⁰

Nadalje, raspravljajući o pravu Ugande na samoobranu protiv oružanog napada Konga te uvjetujući odgovornost Konga za oružane napade pripisivošću

¹⁸ Vidi Gross, E., *The Laws of War Waged between Democratic States and Terrorist Organizations: Real or Illusive?*, Florida Journal of International Law, sv. 15, 2003., str. 403.

¹⁹ Tako i Lapaš, D., *What Does the 'War against Terrorism' Tell Us about the Contemporary Concept of International Legal Personality?*, u: Becker; Derenčinović, *op. cit.* u bilj. 11, str. 127.

²⁰ Vidi *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, Advisory Opinion, ICJ Reports (2004), str. 194, para. 139. Drukčiji je stav iznio sudac Koojimans koji je u posebnom mišljenju istaknuo da pravo na samoobranu zajamčeno u glavi VII. Povelje nigdje nije uvjetovano prethodnim oružanim napadom počinjenim isključivo od strane države. Osim toga, Koojimans naglašava da rezolucije Vijeća sigurnosti 1368 (2001) i 1373 (2001), u kojima se čini međunarodnog terorizma svrstavaju u kategoriju prijetnje međunarodnom miru i sigurnosti, priznaju prirodno pravo na individualnu ili kolektivnu samoobranu bez ikakve napomene da mora biti riječ o oružanom napadu neke države. Vidi *ibid.*, Separate Opinion by Judge Koojimans, str. 229 – 230, para. 35. Vidi i ICJ Reports (2005), *supra* u bilj. 13, Separate Opinion by Judge Koojimans, str. 313 – 314, para. 28.

ponašanja određenih naoružanih skupina toj državi, u presudi u slučaju *Armed Activities in the Territory of the Congo* Međunarodni je sud utvrdio da su u postupku izneseni dokazi o involviranosti kongoanske vlade u napadima nedovoljni da bi se utvrdila pripisivost ponašanja naoružanih skupina toj državi. Dakle, Sud je zaključio da pripisivosti ponašanja naoružanih skupina Kongu nema te da počinjeni napadi na Ugandu ne zadovoljavaju uvjete za njihovu kvalifikaciju kao čina agresije u smislu odredbe čl. 3., t. g) Definicije agresije.²¹ Prema tome, Međunarodni zaključuje da ne postoje ni činjenične ni pravne pretpostavke za samoobranu, iz čega proizlazi da je i u ovom slučaju pravo na samoobranu Sud priznao kao zakonito samo ako je riječ o upotrebi sile kao odgovora protiv oružanog napada počinjenog od strane države.²²

3. EKSTENZIVNO TUMAČENJE ČL. 51. POVELJE UN-a

Bez obzira na to što je Međunarodni sud, kako smo vidjeli, potvrdio da su države dužne poštovati granice upotrebe sile u samoobrani postavljene i u Povelji UN-a, i u međunarodnom običajnom pravu, sve češći teroristički napadi na civilno stanovništvo i njegovu imovinu posljednjih nekoliko desetljeća, koji se ne mogu svrstati u pojam oružanog napada, odnosno koji se primjenom pravila o odgovornosti država²³ ne mogu pripisati državi s čijeg područja terorističke skupine djeluju, potaknuli su neke teoretičare na promjene u pristupu interpretaciji dosega prava na samoobranu. Pogotovo su teroristički napadi na SAD počinjeni 2001. godine izazvali potrebu preispitivanja dotadašnjih uvriježenih stajališta u pogledu primjene prava na upotrebu sile protiv nedržavnih aktera, konkretno terorista i terorističkih skupina koje djeluju s područja neke države.

U vrijeme izrade teksta Povelje, ali i rezolucije o definiciji agresije u Općoj skupštini, međunarodnim odnosima smatrali su se isključivo odnosi između država kao glavnih i do tada jedino priznatih subjekata međunarodnog prava. No, u međunarodnim je odnosima od toga vremena došlo do znatnih promjena koje se u najvećoj mjeri odražavaju u tome što nedržavni akteri sve intenzivnije djeluju na

²¹ ICJ Reports (2005), *ibid.*, str. 222 – 223, para. 146.

²² Nažalost, Međunarodni je sud smatrao nepotrebnim decidirano se izjasniti o pitanju priznaje li suvremeno međunarodno pravo i pod kojim uvjetima pravo na samoobranu protiv napada većeg intenziteta koje počine neregularne naoružane skupine. Vidi ICJ Reports (2005), *ibid.*, str. 223, para 147.

²³ Za tekst Nacrta članaka o odgovornosti država za međunarodno protupravne čine iz 2001. godine vidi *Report of the International Law Commission on the Work of Its Fifty-third Session, 23 April-1 June, 2 July-10 August 2001*, General Assembly, Official Records, Fifty-sixth Session, Supplement No. 10 (A/56/10) (2001).

međunarodnoj sceni, dolazi do porasta broja sudionika u međunarodnom prometu, pa tako i adresata međunarodnopravnih normi.²⁴ Zbog toga neki međunarodni pravници smatraju da se spomenute promjene nužno moraju odraziti i u smislu modificiranja do tada uvriježene prakse tumačenja prava država na samoobranu. Naime, s obzirom na to da odredba čl. 51. Povelje ne propisuje izričito da se pravo na samoobranu priznaje protiv oružanog napada poduzetog isključivo od strane države, ta bi se odredba, prema nekima, mogla tumačiti tako da se pravo na samoobranu prizna i u slučajevima u kojima je napad, po intenzitetu i razmjerima izjednačen s oružanim napadom, pripisiv samo nedržavnim akterima.

Takvo stajalište zagovara, primjerice, Wolfrum, koji smatra da bi ograničavanje prava na samoobranu isključivo protiv oružanih napada od strane država značilo stavljanje terorističkih skupina kao nedržavnih aktera u privilegirani položaj koji bi im dopuštao poduzimanje oružanih prekograničnih napada, bez omogućavanja napadnutim državama da na takve napade odgovore oružanom silom u granicama dopuštenima međunarodnim pravom.²⁵ Wolfrum i Philipp zaključuju da je u kontekstu aktivacije prava na samoobranu naglasak potrebno staviti na jačinu i razmjere oružanog napada, a ne na pitanje poduzimaju li oružani napad države ili neki nedržavni akteri.²⁶

Paust podupire prošireno tumačenje prava na samoobranu i podsjeća na povijesni slučaj *Caroline* iz 1837. godine, u kojem su u oružanim napadima na Kanadu protiv britanske vlade sudjelovale pobunjeničke skupine djelujući s područja SAD-a. Nakon što su britanske oružane snage, opravdavajući se djelovanjem u samoobrani, zaplijenile pobunjenički brod u teritorijalnim vodama SAD-a i uništile ga na slapovima Niagare, vlada SAD-a optužila je Veliku Britaniju za povredu suverenosti SAD-a. U slučaju *Caroline* arbitražni je sud priznao pravo države na upotrebu nužne, selektivne i razmjerne oružane sile u samoobrani kao odgovor, prema tumačenju nekolicine autora, na oružane napade nedržavnih aktera.²⁷

²⁴ Wolfrum, R., *The Attack of September 11, 2001, the Wars against the Taliban and Iraq: Is There a Need to Reconsider International Law on the Recourse to Force and the Rules in Armed Conflict?*, Max Planck Yearbook of United Nations Law, sv. 7, 2003., str. 35 – 36.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Wolfrum, R.; Philipp, Ch. E., *The Status of the Taliban: Their Obligations and Rights under International Law*, Max Planck Yearbook of United Nations Law, sv. 6, 2002., str. 589 – 590. I Franck prihvaća da se odredba čl. 51. Povelje treba interpretirati kao priznanje prava na samoobranu kao odgovor na oružani napad, neovisno o tome tko je počinitelj tog napada. Vidi Franck, Th. M., *Terrorism and the Right of Self-Defense*, American Journal of International Law, sv. 95, 2001., str. 840.

²⁷ Vidi Paust, J. J., *Use of Armed Force against Terrorists in Afganistan, Iraq, and Beyond*, Cornell International Law Journal, sv. 35, 2001./2002., str. 533 – 535. Detaljnije o

S druge, pak, strane većina autora protivi se proširenom tumačenju prava na samoobranu, napominjući da je usprkos ozbiljnosti, težini i posljedicama terorističkog napada na SAD 2001. godine²⁸ pravo na samoobranu potrebno zadržati u granicama postavljenima ne samo u Povelji (dakle, odredbama čl. 51. i čl. 2., t. 4. koji zabranjuju jednostranu upotrebu sile prema drugim državama), nego i u okvirima koji su potvrđeni u sudskoj praksi i doktrini.²⁹

Cassese tako ističe da bez obzira na činjenicu što je rezolucijama 1368 (2001) i 1373 (2001), usvojenima neposredno nakon spomenutih napada 11. rujna 2001. godine, Vijeće sigurnosti jednoglasno priznalo pravo na individualnu i kolektivnu samoobranu i identificiralo te napade kao prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti³⁰, u tim rezolucijama teroristički napadi nisu svrstani u kategoriju oružanog napada (agresije) koji bi predstavljao pravni temelj za aktivaciju prava na samoobranu prema čl. 51. Povelje.³¹

slučaju *Caroline* vidi u: Gross, *op. cit.* u bilj. 18, str. 398 *et seq.* Vidi i Kielsingard, M. D., *National Self-Defence in the Age of Terrorism: Immediacy and State Attribution*, u: Masferer, A. (ur.), *Post 9/11 and the State of Permanent Legal Emergency – Security and Human Rights in Countering Terrorism*, Springer, Dordrecht *et al.*, 2012., str. 319.

²⁸ Posljedice terorističkih napada 11. rujna 2001. godine bile su usmrćenje oko 3000 ljudi i znatna materijalna šteta. Napadi su počinjeni s pomoću dvaju putničkih zrakoplova kojima su se teroristi zaletjeli u Svjetski trgovački centar u New Yorku, a treći oteți zrakoplov zabio se u zgradu Pentagona u Virginiji. Četvrti zrakoplov za koji se sumnja da mu je cilj bio Capitol Hill, odnosno Bijela kuća u Washingtonu, srušio se u Pennsylvaniji. Vidi u: Brown, D., *Use of Force against Terrorism after September 11th: State Responsibility, Self-Defence and Other Responses*, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, sv. 11, 2003., str. 1 – 2.

²⁹ Vidi *supra*, u poglavlju 2. Peticija koju je inicirao belgijski *Centre de droit international* 2016. godine, a do listopada 2016. potpisalo ju je više od tri stotine profesora i drugih stručnjaka za međunarodno pravo, pokazuje da koncept proširenog tumačenja prava na samoobranu ipak nije univerzalno prihvaćen, odnosno da je pravo na upotrebu sile u samoobrani nužno tumačiti i primjenjivati u okvirima postavljenima u Povelji UN-a i pozitivnom međunarodnom pravu. Peticija i lista potpisnika dostupne su na internetskoj stranici <http://cdi.ulb.ac.be/contre-invocation-abusive-de-legitime-defense-faire-face-defi-terrorisme/> (10. lipnja 2018.). Vidi i komentar Peticije profesora Oliviera Cortena: *A Plea against the Abusive Invocation of Self-Defence as a Response to Terrorism*, *EJIL: Talk!*, *Blog of the European Journal of International Law*, <http://www.ejiltalk.org/a-plea-against-the-abusive-invocation-of-self-defence-as-a-response-to-terrorism/> (10. lipnja 2018.).

³⁰ Vidi UN Doc. S/RES/1368 (2001) i S/RES/1373 (2001).

³¹ Cassese, A., *International Law*, 2. izd., Oxford University Press, Oxford, 2005., str. 473 – 474.

Prema tome, usprkos tome što se nekolicina teoretičara priklonila proširenom tumačenju prava na upotrebu sile u samoobrani od strane država, čemu su se pridružile i međunarodne organizacije NATO i Organizacija američkih država (OAS)³², složiti ćemo se s Cassesom koji u inicijalnoj širokoj podršci međunarodne zajednice vojnoj akciji *Operation Enduring Freedom*, poduzetoj od SAD-a i Velike Britanije protiv Al-Qaide, ne vidi osnovu za nastanak instantnog običajnog prava kojim se mijenja doseg značenja prava na upotrebu sile u izvršavanju prava na samoobranu.³³ Naime, praksa država koja se traži za nastanak novog običajnog prava treba biti generalne naravi (dakle, treba obuhvaćati značajnu većinu država), mora biti nepromjenjiva i trajna, pa se ne može smatrati da su spomenuta vojna akcija i doktrina američkog predsjednika Busha o proširenju prava na samoobranu izvan okvira postavljenog u slučaju *Caroline* inicirale promjene u postojećem međunarodnom pravu.³⁴

U obrani stajališta da rezolucija 1373 (2001) ne predstavlja ovlaštenje dano od Vijeća sigurnosti za upotrebu oružane sile, teoretičari Pellet i Tzankov naglašavaju da, iako glava VII. Povelje predviđa pravo država na upotrebu sile u okviru mehanizma kolektivne sigurnosti, to isključivo vrijedi ako Vijeće sigurnosti izrijekom odobri takvu upotrebu sile, odnosno donese pravno obvezujuću odluku za sve države članice.³⁵ Iako je pravo na samoobranu zajamčeno odredbom čl. 51. Povelje također dio glave VII., ono je, ističu Pellet i Tzankov,

³² Te su se međunarodne organizacije u svojim "ustavima" obvezale poduzeti kolektivne mjere u svrhu zaštite i pomoći bilo kojoj državi članici u slučaju oružanog napada na bilo koju od njih. Referirajući se na odredbu čl. 51. Povelje one su aktivirale svoje pravo na kolektivnu samoobranu protiv Al-Qaide, odnosno protiv talibana. O potvrdi aktiviranja odredbe čl. 5. Sjevernoatlantskog pakta vidi na internetskoj stranici <http://www.nato.int/docu/update/2001/1001/e1002a.htm> (18. studenog 2016.), u svezi s odredbom čl. 5. *North Atlantic Treaty*, usvojenim 4. travnja 1949., stupio na snagu 24. kolovoza 1949., *UNTS*, sv. 34, 1949., str. 243. Vidi i odredbu čl. 3. *Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance and Final Act of the Inter-American Conference for the Maintenance of Continental Peace and Security*, koji je zaključen 2. rujna 1947., a stupio je na snagu 3. prosinca 1948., *UNTS*, sv. 21, 1948., str. 77, te odluku OAS-a dostupnu na internetskoj stranici <http://www.oas.org/consejo/MEETINGS%20OF%20CONSULTATION/XXIV%20.asp> (10. lipnja 2018.).

³³ Cassese navodi da je potpora vojnoj akciji SAD-a i Velike Britanije u Afganistanu protiv Al-Qaide samo odraz emocionalne reakcije međunarodne zajednice na napade na Svjetski trgovački centar. Vidi Cassese, *op. cit.* u bilj. 31, str. 474 – 475. Slično i Becker, T., *Terrorism and the State – Rethinking the Rules of State Responsibility*, Hart Publishing, Oxford and Portland/Oregon, 2006., str. 221.

³⁴ Tako, primjerice, Seršić, *op. cit.* u bilj. 11, str. 111.

³⁵ Pellet, A.; Tzankov, V., *Can a State Victim of a Terror Act Have Recourse to Armed Force?*, *Humanitäres Völkerrecht*, sv. 17, 2004., str. 70.

rezervirano isključivo kao odgovor na oružani napad.³⁶ Stoga zaključujemo: da je Vijeće sigurnosti htjelo priznati pravo na upotrebu sile u samoobrani u kontekstu terorističkih napada, ono bi izriekom u svojim rezolucijama terorističke čine definiralo kao čin agresije, a ne samo kao prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti, koja je odredbom čl. 39. nedvojbeno i jasno odvojena od pojma agresije i ne može se podvesti pod odredbu čl. 51.³⁷

I neki suci Međunarodnog suda podržali su promjenu u interpretaciji prava na samoobranu i poimanju oružanog napada. Tako je sudac Koojimans u posebnom mišljenju uz Savjetodavno mišljenje u slučaju *Palestinian Wall*, kratko se referirajući na rezolucije 1368 (2001) i 1373 (2001), napomenuo da je većina sudaca Međunarodnog suda u potpunosti zanemarila novi element prava na samoobranu, prema kojem zakonito izvršavanje toga prava više nije ograničeno postojanjem oružanog napada od strane druge države.³⁸ I sutkinja Higgins izrazila je protivljenje restriktivnoj interpretaciji odredbe čl. 51. Povelje, navodeći da je potrebno, prije svega, uzeti u obzir samu njezinu formulaciju koja ne sadržava *explicite* navod da oružani napad treba biti počinjen od strane države.³⁹

Preispitivanje granica dopuštenosti upotrebe sile u samoobrani i dosega odredbe čl. 51. Povelje svakako je dobrodošlo i nužno u kontekstu pojave različitih prijetnji koje za međunarodnu zajednicu predstavljaju protupravni čini terorističkih i drugih skupina koje svoje ciljeve nastoje postići upotrebom oružane sile i drugih čina nasilja. Međutim, to zasigurno ne opravdava artificijelno transformiranje koncepta prijetnje međunarodnom miru i sigurnosti od strane država i njegovo izjednačavanje s pojmom oružanog napada, odnosno činom

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Suprotno, međutim, Greenwood, Ch., *International Law and the 'War against Terrorism'*, International Affairs, sv. 78, 2002., str. 308; Moir, L., *Reappraising the Resort to Force? Jus ad Bellum and the War on Terror*, New Zealand Yearbook of Jurisprudence, sv. 8, 2005., str. 5 – 6.

³⁸ Sudac Koojimans izrazio je žaljenje zbog takvog propusta Međunarodnog suda i napomenuo da će se pravne implikacije rezolucija 1368 (2001) i 1373 (2001) moći procijeniti tek u budućnosti, ali da nesumnjivo predstavljaju novi pristup konceptu samoobrane. Vidi ICJ Reports (2004), *op. cit.* u bilj. 20, Separate Opinion by Judge Koojimans, str. 229 – 230, para. 35.

³⁹ *I do not agree with all that the Court has to say on the question of the law of self-defence. In paragraph 139 the Court quotes Article 51 of the Charter and then continues "Article 51 of the Charter thus recognizes the existence of an inherent right of self-defence in the case of armed attack by one State against another State." There is, with respect, nothing in the text of Article 51 that thus stipulates that self-defence is available only when an armed attack is made by a State.* Vidi ICJ Reports (2004), *ibid.*, Separate Opinion of Judge Higgins, str. 215, para. 33.

agresije. Takva stajališta nemaju temelja u međunarodnom pravu⁴⁰, nego jedino mogu predstavljati manipulaciju pravilima i načelima međunarodnog prava sukladno trenutnim političkim i sigurnosnim interesima, a ne međunarodnim pravom dopuštenu reakciju država i međunarodne zajednice na izazove koje donose promjene u suvremenim međunarodnim odnosima.

4. PRIMJERI JEDNOSTRANE PRIMJENE ORUŽANE SILE DRŽAVA KAO REAKCIJE NA TERORISTIČKE NAPADE

U ovom poglavlju prikazat ćemo nekoliko primjera jednostrane upotrebe oružane sile koju su određene države, uz opravdanje da je riječ o postupanju u samoobrani, primijenile protiv terorističkih skupina na području druge države i analizirati pravni temelj takvog djelovanja i reakcije međunarodne zajednice u kontekstu interpretacije prava na samoobranu u borbi protiv međunarodnog terorizma.⁴¹

Još i prije terorističkih napada 2001. godine SAD je tri godine ranije, pozivajući se na pravo na samoobranu, oružanom silom odgovorio na terorističke napade na američka veleposlanstva u Keniji i Tanzaniji, bombardiravši farmaceutske pogone u Sudanu (kojima su se navodno koristili teroristi u svrhu proizvodnje kemijskog oružja) i terorističku bazu u Afganistanu.⁴²

Međunarodna zajednica osudila je SAD ponajviše zbog nedostatka dokaza o proizvodnji kemijskog oružja u Sudanu, nazvavši takvu upotrebu oružane sile činom agresije, povredom suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti Sudana te povredom međunarodnog prava i Povelje UN-a.⁴³ S druge, pak, strane, znakovito

⁴⁰ Vidi Lapaš, D., *op. cit.* u bilj. 19, str. 126. Tako i Pellet, A., *No, This Is Not War!*, Discussion Forum, dostupno na internetskoj stranici http://web.archive.org/web/20011222130417/http://www.ejil.org/forum_WTC/ny-pellet.html (10. lipnja 2018.).

⁴¹ O pomicanju granica tradicionalne doktrine o pravu na samoobranu, strožem pristupu borbi protiv terorizma i negativnim učincima takvih promjena u kontekstu zaštite ljudskih prava vidi Tams, Ch. J., *The Use of Force against Terrorists*, *European Journal of International Law*, sv. 20, 2009., str. 359 – 397.

⁴² Vidi *Letter Dated 20 August 1998 from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations Addressed to the President of the Security Council*, UN Doc. S/1998/780 (1998).

⁴³ Vidi *Letter Dated 21 August 1998 from the Permanent Representative of the Sudan to the United Nations Addressed to the President of the Security Council*, UN Doc. S/1998/786 (1998), para. 2. Vidi i *Letter Dated 21 August 1998 from the Chargé d'Affaires a. i. of the Permanent Mission of Kuwait to the United Nations Addressed to the President of the Security Council*, UN Doc. S/1998/789 (1998).

je da sličnih osuda i reakcija država na napade protiv Al-Qaide u Afganistanu 2001. godine nije bilo.⁴⁴ Naime, za razliku od spomenutog primjera iz 1998. napadi SAD-a na Afganistan 7. listopada 2001. godine u okviru vojne akcije *Operation Enduring Freedom*, barem u trenutku njezina započinjanja, nisu u široj međunarodnoj javnosti osuđivani, čemu su sigurno doprinijele i nekoliko dana prije usvojene rezolucije kojima je Vijeće sigurnosti jednoglasno i nedvosmisleno osudilo terorističke napade na SAD.⁴⁵

Opravdavajući odgovor američke vlade na terorističke napade 2001. godine u kontekstu izvršavanja prava na samoobranu Franck ističe da, iako Al-Qaida kao teroristička skupina koja je odgovorna za te napade nije država, te uzevši u obzir da je rezolucijama 1368 (2001) i 1373 (2001) Vijeće sigurnosti terorističke čine kvalificiralo kao prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti u smislu čl. 39. Povelje, pa je, sukladno tome, i ono samo ovlašteno poduzeti prisilne mjere, bilo bi nelogično da te iste mjere ne budu istodobno dopuštene državama i protiv nedržavnih aktera, i to sukladno njihovu prirodnom pravu na samoobranu. Prema Francku, dakle, ako pravo djelovanja protiv Al-Qaide pripada Vijeću sigurnosti, to isto pravo pripada i državama.⁴⁶ Spomenuti autor, međutim, zanemaruje činjenicu da Vijeće sigurnosti u navedenim rezolucijama ni na jednom mjestu ne definira terorističke napade na SAD kao oružani napad, odnosno čin agresije, niti da je za taj napad odgovorna država Afganistan, što bi jedino opravdalo vojno djelovanje SAD-a u samoobrani.

S druge strane, pravo na upotrebu sile u samoobrani protiv terorista i terorističkih skupina Murphy opravdava argumentom da odredba čl. 51. Povelje ne ograničava pravo na samoobranu isključivo protiv oružanog napada poduzetog od strane druge države te da se, osim toga, teroristički napadi na SAD mogu pripisati faktučnoj vladi Afganistana.⁴⁷ Murphy tu pripisivost temelji na

⁴⁴ Opširnije vidi Murphy, S. D., *Terrorism and the Concept of 'Armed Attack' in Article 51 of the U.N. Charter*, Harvard International Law Journal, sv. 43, 2002., str. 49 – 50.

⁴⁵ Vidi UN Doc. S/RES/1368 (2001), para. 1 i S/RES/1373 (2001), preambula. Podršku SAD-u u akcijama poduzetim nakon napada 11. rujna 2001. izrazile su neke države, ali i Europska unija. Vidi *Letter Dated 8 October 2001 from the Permanent Representative of Belgium to United Nations Addressed to the Secretary-General*, UN Doc. S/2001/967 (2001); *Letter Dated 29 November 2001 from the Permanent Representative of Germany to United Nations Addressed to the President of the Security Council*, UN Doc. S/2001/1127 (2001); *Letter Dated 24 October 2001 from the Chargé d'Affaires a. i. of the Permanent Mission of Canada to the United Nations Addressed to the President of the Security Council*, UN Doc. S/2001/1005 (2001).

⁴⁶ Franck, *op. cit.* u bilj. 26, str. 840.

⁴⁷ Detaljnije vidi Murphy, *op. cit.* u bilj. 44, str. 50 – 51.

nekoliko činjenica: na bliskoj povezanosti Al-Qaide i talibana, upornom odbijanju talibanske vlade da izruči vođu Al-Qaide Osamu bin Ladenu, dopuštanju talibanske vlade da Al-Qaida svoje operacije vodi upravo s afganistanskog teritorija te relevantnim odredbama o pripisivosti sukladno Nacrtu članaka o odgovornosti država za međunarodno protupravne čine izrađene u Komisiji za međunarodno pravo.⁴⁸

Međutim, ne možemo se složiti s tvrdnjom da se teroristički napadi Al-Qaide od 11. rujna 2001. mogu pripisati talibanskoj vladi, ni na osnovi odredaba spomenutog Nacrta članaka o odgovornosti država o pripisivosti ponašanja državnih organa državi (budući da se Al-Qaida, bez obzira na povezanost talibanskog režima i te skupine, ne može smatrati državnim organom u smislu čl. 4. ili 5. Nacrta), ni odredaba o pripisivosti ponašanja osobe ili skupine osoba na temelju čl. 11. Nacrta o priznanju ili prihvaćanju određenog ponašanja kao vlastitog.⁴⁹ Naime, odbijanje *de facto* vlade Afganistana da izruči bin Ladenu i pripadnike Al-Qaide Murphy pogrešno tumači kao prihvaćanje počinjenih terorističkih napada kao vlastitih.

Pripisivanje terorističkih čina nekoj državi predstavljalo bi pravni temelj njezine odgovornosti za počinjene čine jedino pod uvjetima propisanim odredbom čl. 8. Nacrta članaka o odgovornosti država, odnosno odredbama čl. 3., t. g) Definicije agresije, u kojima se traži davanje instrukcija ili smjernica, odnosno provođenje kontrole države nad osobama ili skupinom osoba ili, pak, upućivanje nedržavnih aktera na teritorij druge države.⁵⁰ U tom bi slučaju uz dodatne pretpostavke dopuštenosti samoobrane upotreba sile u provođenju toga prava bila opravdana. Međutim, opravdanje napada SAD-a nije bilo utemeljeno na odredbama o pripisivosti ponašanja Al-Qaide Afganistanu, nego na činjenici da je talibanska vlada dopustila Al-Qaidi korištenje dijela afganistanskog teritorija kao terorističke baze i da, usprkos naporima SAD-a i međunarodne zajednice, talibani nisu promijenili svoju politiku.⁵¹

⁴⁸ *Ibid.* Za tekst Nacrta članaka o odgovornosti država vidi *supra* u bilj. 23.

⁴⁹ Za odredbe članaka 4., 5. i 11. Nacrta članaka o odgovornosti država vidi *ibid.*

⁵⁰ Za odredbu čl. 8. Nacrta članaka o odgovornosti država vidi *ibid.* Za tekst čl. 3., t. g) Definicije agresije vidi *supra*, uz bilj. 17.

⁵¹ Opširnije vidi u: Trapp, K. N., *State Responsibility for International Terrorism*, Oxford University Press, Oxford *et al.*, 2011., str. 52 – 54. Američki je predsjednik Bush neposredno nakon terorističkih napada 11. rujna 2001. izjavio da SAD neće činiti nikakvu razliku između terorista koji su počinili spomenute terorističke čine i onih koji im pružaju utočište. Izjava predsjednika Busha dostupna je na internetskoj stranici <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/1539328.stm> (18. prosinca 2016.). Vidi i *Letter Dated 7 October 2001 from the Permanent Representative of the*

Radi pravne sigurnosti i zaštite temeljnih pravila i načela međunarodnog prava, smatramo da se zakonitost upotrebe sile u samoobrani mora tumačiti restriktivno. Sukladno tome, upotreba sile protiv terorističkih skupina na području druge države kao mjera samoobrane bila bi dopuštena samo u slučaju da su zadovoljene pretpostavke pripisivosti njihovih čina toj državi. U tom bi slučaju vojna akcija države žrtve napada, koji bi se mogao kvalificirati kao oružani, odnosno kao čin agresije, mogla naći uporište u međunarodnom pravu. U suprotnom, upotreba oružja ili bombardiranje teritorija neke države, uz opravdanje da je ta država stavila svoje državno područje na raspolaganje teroristima, protivno je pravilima međunarodnog prava o odgovornosti država.

Sličnog su mišljenja i teoretičari Paust i Becker koji tvrde da pružanje utočišta teroristima, amnestiranje počinitelja terorističkih zločina od kaznenog progona ili izručenja drugoj državi, toleriranje njihova djelovanja i pružanje drugih oblika pomoći ne može predstavljati temelj međunarodne odgovornosti u kontekstu pripisivosti terorističkih djela takvoj državi.⁵²

Sljedeći primjer nezakonite upotrebe sile, odnosno prekoračenja njezine upotrebe kao reakcije na teroristički napad, vojna je operacija koju je Izrael poduzeo protiv skupine Hezbollah na teritoriju Libanona 2006. godine, reagiravši na taj način na ubojstvo osmorice, odnosno otmicu dvojice izraelskih vojnika te bombardiranje sjevernoizraelskih gradova, poduzetih s područja južnog Libanona koje je bilo pod kontrolom Hezbollaha.⁵³ U pismu upućenom Vijeću sigurnosti Izrael je je istaknuo svoje pravo na samoobranu sukladno odredbi čl. 51. Povelje, a za taj "ratni čin" optužio je Libanon, s čijeg područja su napadi poduzeti, te Siriju i Iran zbog podrške koju su te države pružale terorističkim aktivnostima Hezbollaha.⁵⁴ Libanon je odbacio odgovornost za napade, optuživši upravo Izrael za agresiju na libanonski teritorij.⁵⁵ Iako su izraelske vlasti tvrdile da je upotreba sile ponajprije bila usmjerena prema teroristima, a većina je članova Vijeća sigurnosti u početku prihvatila pozivanje Izraela na samoobranu, inten-

United States of America to the United Nations Addressed to the President of the Security Council, UN Doc. S/2001/946 (2001).

⁵² Vidi Paust, *op. cit.* u bilj. 27, str. 540; Becker, *op. cit.* u bilj. 33, str. 171.

⁵³ Vidi Gray, *op. cit.* u bilj. 13, str. 238 – 239.

⁵⁴ Vidi *Identical Letters Dated 12 July 2006 from the Permanent Representative of Israel to the United Nations Addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council, UN Doc. S/2006/515 (2006).*

⁵⁵ Vidi *Identical Letters Dated 17 July 2006 from the Chargé d’Affaires a. i. of the Permanent Mission of Lebanon to the United Nations Addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council, UN Doc. S/2006/529 (2006).*

zitet izraelskog napada i brojne civilne žrtve ocijenjeni su kao neproporcionalni ili pretjerani.⁵⁶

Nakon terorističkog napada na kafić u izraelskom gradu Haifi 2003. godine Izrael je izvršio raketni napad na teritorij Sirije, optuživši Siriju i Iran za sponzoriranje terorističke skupine Islamski Jihad te za sudionništvo u njezinim terorističkim aktivnostima. Izrael je tvrdio da je vojna akcija protiv spomenute terorističke skupine bila usmjerena isključivo na njezinu bazu Ein Saheb, vjerojatno u nadi da će u tom slučaju naići na odobrenje u Vijeću sigurnosti i među drugim državama, s obzirom na njihovu podršku SAD-u 2001. godine. Međutim, glavni tajnik UN-a i neke zemlje Europske unije osudile su teroristički napad u Haifi i oružanu akciju Izraela.⁵⁷

Turska je nekoliko puta prije 2001. godine upotrijebila oružanu silu protiv skupine Kurdistanska radnička partija (*Kurdistan Worker's Party* – KWP), koja je djelovala s područja Iraka.⁵⁸ Opravdavajući vojnu akciju nemogućnošću Iraka da kontrolira svoje sjeverne granice i spriječi prekogranične terorističke napade Turska je isticala i pravo da zaštiti svoju teritorijalnu cjelovitost i sigurnost.⁵⁹ Međutim, opravdanja Turske za učinjene napade nisu naišla na širu potporu među državama⁶⁰ s obzirom na do tada uvriježeno stajalište da je upotreba sile u samoobrani dopuštena protiv neke države samo u slučaju ako su zadovoljeni uvjeti za pripisivost oružanog napada toj državi.

⁵⁶ Vojna akcija Izraela trajala je oko mjesec dana i u tom je razdoblju u napadima izraelskih oružanih snaga poginulo oko tisuću ljudi, ranjeno oko 3500, a raseljeno gotovo milijun osoba. Učinjena je i golema materijalna šteta. Usporedbe radi, rakete koje je tijekom sukoba protiv Izraela ispalio Hezbollah usmratile su nešto više od stotinu civila, ranile pedesetak osoba i uzrokovale raseljavanje stotine tisuća ljudi. Opširnije vidi u: Gray, *op. cit.* u bilj. 13, str. 238, 241. I glavni je tajnik UN-a osudio sve akcije koje su usmjerene protiv civilnog stanovništva ili ih uslijed njihove nerazmjernosti ili neselektivnih objekata napada ugrožavaju. Vidi *Security Council 5489th Meeting*, UN Doc. S/PV.5489 (2006).

⁵⁷ Vidi Trapp, *op. cit.* u bilj. 51, str. 54 – 55.

⁵⁸ Oružani su napadi bili poduzeti 1994., 1995. i 1997. godine. Detaljnije vidi *ibid.*, str. 56.

⁵⁹ Vidi *Letter Dated 24 July 1995 from the Chargé d’Affaires a. i. of the Permanent Mission of Turkey to the United Nations Addressed to the President of the Security Council*, UN Doc. S/1995/605 (1995).

⁶⁰ Vidi *Identical Letters Dated 14 June 1997 from the Permanent Representative of Iraq to the United Nations Addressed to the Secretary-General and to the President of the Security Council*, UN Doc. S/1997/461 (1997) i *Letter Dated 12 July 1995 from the Chargé d’Affaires a. i. of the Permanent Mission of the Libyan Arab Jamahiriya to the United Nations Addressed to the President of the Security Council*, UN Doc. S/1995/566 (1995).

Ipak, nakon 2001. godine Turska je inzistirala na objašnjenju da su njezini napadi usmjereni isključivo protiv KWP-a na iračkom području, a ne protiv samog Iraka. S vremenom je i Irak ublažio retoriku pa je 2007. godine upozorio Tursku da napade fokusira isključivo na KWP, a da stanovništvo i civilna infrastruktura ne smiju biti predmet napada, što bi predstavljalo izražavanje pristanka države na inače protupravni čin.⁶¹ Tako je i Turska 2010. godine ponovno upotrijebila silu usmjerenu isključivo protiv pripadnika KWP-a na području Iraka kao odgovor na napade na turske vojnike uz tursko-iračku granicu, a službenih reakcija na strani Iraka i SAD-a nije bilo.⁶²

Rusija je Vijeću sigurnosti i glavnom tajniku UN-a 2002. godine najavila poduzimanje mjera u samoobrani protiv kontinuiranih napada terorista koji djeluju na rusko-gruzijskoj granici, upozoravajući da Gruzija priznaje prisutnost terorističkih skupina na njezinu području. Rusija je također upozorila na kontinuirano nepoštovanje rezolucije Vijeća sigurnosti 1373 (2001), istodobno napomenuvši da najavljene mjere neće poduzeti ako gruzijske vlasti počnu poduzimati odgovarajuće mjere za efikasno kontroliranje vlastitog teritorija, poštovati svoje međunarodne obveze u suzbijanju međunarodnog terorizma, a osobito sprječavati moguće oružane napade terorista s područja Gruzije. Gruzija je odbila sve optužbe koje je uputila Rusija, upozoravajući na neprihvatljivo tumačenje odredbe čl. 51. koje je Rusija iznijela u obraćanju UN-u.⁶³ Zanimljivo je da je SAD podupro Gruziju u njezinim stajalištima, naglašavajući da je Rusija povrijedila suverenost Gruzije pod krinkom antiterorističkih operacija.⁶⁴

⁶¹ I SAD je izrazio takav zahtjev prema Turskoj, ne negirajući joj pravo na samoobranu protiv KWP-a iako je to protivno međunarodnom pravu. Vidi Trapp, *op. cit.* u bilj. 51, str. 57. Sukladno odredbi čl. 20. Nacrta članaka o odgovornosti država pristanak države na počinjenje određenog čina koji je inače zabranjen međunarodnim pravom isključuje njegovu protupravnost, pod uvjetom da je pristanak valjan i da je čin počinjen u okviru granica danog pristanka. Vidi čl. 20. Nacrta, *supra* u bilj. 23.

⁶² Vidi Trapp, *op. cit.* u bilj. 51, str. 59. i novinski članak *Turkish troops pursue Kurdish rebels into Iraq*, *BBC News*, <http://www.bbc.co.uk/news/10334276> (10. lipnja 2018.).

⁶³ Vidi *Letter Dated 11 September 2002 from the Permanent Representative of the Russian Federation to the United Nations Addressed to the Secretary-General*, UN Doc. S/2002/1012 (2002) i *Letter Dated 13 September 2001 from the Permanent Representative of Georgia to the United Nations Addressed to the Secretary-General*, UN Doc. A/57/409-S/2002/1035 (2001).

⁶⁴ Detaljnije o pomoći koju su SAD i Velika Britanija pružili Gruziji u obliku treniranja njezinih oružanih snaga i na druge načine vidi Gray, *op. cit.* u bilj. 13, str. 230 – 231.

Iz izloženih primjera vidljivo je da je jednostrana upotreba sile neke države protiv oružanog napada, usprkos nedosljednostima u reakcijama država na pojedine slučajeve upotrebe oružane sile usmjerene prema terorističkim skupinama, po međunarodnom pravu dopuštena samo ako su ispunjene pretpostavke za samoobranu propisane odredbom čl. 51. Povelje UN-a. Teorijska promišljanja koja pokušavaju prilagoditi pravila međunarodnog prava trenutačnim političkim i drugim okolnostima predstavljaju nedopustivo zaobilazanje odredaba Povelje o zabrani upotrebe oružane sile kao i točno određenih iznimaka od te zabrane koje je nužno tumačiti restriktivno radi pravne sigurnosti i održanja međunarodnog mira i sigurnosti. S druge strane, proširivanje kategorija uključenosti države u terorističke aktivnosti radi utvrđenja pripisivosti terorističkih čina toj državi, i to na način da joj se imputira više odgovornosti od onoga za što je *de facto* odgovorna, otvara previše prostora za zloupotrebu prava na samoobranu, i to kao sredstva za ostvarivanje vlastitih strateških interesa.

Ako pretpostavke za upotrebu oružane sile u samoobrani protiv napada terorističkih skupina nisu ispunjene, bilo zbog njihova manjeg intenziteta ili nemogućnosti da se pripišu državi s čijeg područja djeluju i opravdaju napad na tu državu, međunarodna zajednica ima na raspolaganju druge, u međunarodnom pravu utemeljene mehanizme, koje može upotrijebiti ne ugrožavajući pritom suverenost bilo koje države. Vodeću ulogu pritom ima Vijeće sigurnosti, koje ima ovlast aktivirati prisilne mjere sukladno glavi VII. Povelje UN-a već u slučaju svrstavanja terorističkih napada u kategoriju prijetnje međunarodnom miru i sigurnosti, što omogućuje učinkovito i pravodobno djelovanje u borbi protiv terorizma.

5. SUSTAV KOLEKTIVNE SIGURNOSTI KAO PRAVNI OKVIR DJELOVANJA PROTIV TERORISTIČKIH SKUPINA

Sustav kolektivne sigurnosti zamišljen je kao globalni institucionalni okvir za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti, a provodi se i održava kroz praksu UN-a i njegovih država članica. S obzirom da države, barem većina njih, nemaju mogućnosti, sredstava, a katkad ni političke volje aktivno doprinijeti rješavanju konfliktnih situacija, sustav kolektivne sigurnosti sa središnjom ulogom Vijeća sigurnosti, kojem je konsenzusom država dodijeljen takav autoritet, nužan je čimbenik u osiguranju međunarodnog mira. Pritom je Vijeće sigurnosti ovlašteno intervenirati ne samo u slučajevima kad je mir narušen ili je počinjena agresija, nego i u situacijama koje "samo" predstavljaju prijetnju očuvanju vrijednosti međunarodnog mira i sigurnosti.⁶⁵

⁶⁵ Tsagourias, N.; White, N. D., *Collective Security – Theory, Law and Practice*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013., str. 21.

Temelj aktiviranja sustava kolektivne sigurnosti, dakle, nalazi se u odredbi čl. 39. Povelje, odnosno u odluci Vijeća sigurnosti da određena situacija ili sukob predstavlja prijetnju miru, narušenje mira ili čin agresije. Ovisno o diskrecijskoj procjeni Vijeća, mjere koje je na temelju glave VII. ono ovlašteno odrediti mogu biti takve mjere koje, sukladno odredbi čl. 41. Povelje, ne uključuju upotrebu oružane sile (dakle, prekid diplomatskih i ekonomskih odnosa, odnosno prekid prometnih i drugih veza komunikacije) ili, ako spomenute mjere ne bi odgovarale ili se pokaže da nisu odgovarajuće, one mogu značiti i upotrebu sile oružjem, sukladno odredbi čl. 42. Povelje.⁶⁶

Dakle, u borbi protiv međunarodno protupravnih čina počinjenih od strane terorističkih skupina postojećim međunarodnim pravom predviđen je okvir dopuštenog djelovanja, i to upravo u spomenutom sustavu kolektivne sigurnosti. Tako zamišljen sustav odražava konsenzus međunarodne zajednice o povjeravanju Vijeću sigurnosti primarne uloge u očuvanju međunarodnog mira i sigurnosti i dodjeljivanju ovlasti za primjenu oružane sile u svrhu ostvarivanja tih ciljeva.⁶⁷ Osim toga, i glavom VIII. Povelje UN-a propisana je mogućnost postojanja i djelovanja regionalnih sporazuma ili ustanova (poput, primjerice, međunarodnih organizacija NATO, ECOWAS, odnosno ECOMOG (*Economic Community of West African States Monitoring Group*), OAS ili OESS), koje u skladu s ciljevima i načelima UN-a mogu sudjelovati u rješavanju sporova radi održavanja međunarodnog mira i sigurnosti.⁶⁸ U borbi protiv prijetnje međunarodnom miru i sigurnosti koja dolazi od aktivnosti terorističkih skupina Vijeće sigurnosti može angažirati spomenute regionalne organizacije u provođenju prisilnih mjera, što je sigurno jedan od najučinkovitijih načina na koji se države članice tih organizacija mogu suočiti s napadima terorističkih skupina na regionalnoj razini.

Tako, pravni okvir propisan glavom VII., odnosno glavom VIII. Povelje dopušta državama da u konačnici primijene silu u borbi protiv terorizma kao prijetnje međunarodnom miru i sigurnosti, međutim, uz jednu ogradu (koja inače ne vrijedi za samoobranu sukladno čl. 51. Povelje), a to je obvezatno izričito prethodno odobrenje Vijeća sigurnosti, odnosno prethodna pravno obvezujuća odluka Vijeća o poduzimanju takvih mjera.⁶⁹

Iako je Vijeće sigurnosti u rezolucijama 1368 (2001) i 1373 (2001) terorističke napade spomenulo i u kontekstu prava na individualnu i kolektivnu samoobra-

⁶⁶ Za odredbe čl. 41. i 42. Povelje vidi *supra* u bilj. 2.

⁶⁷ Shaw, *op. cit.* u bilj. 1, str. 1236.

⁶⁸ Vidi čl. 52., st. 1. Povelje, *supra* u bilj. 2.

⁶⁹ Tako ističu i Lapaš, *op. cit.* u bilj. 19, str. 126; Pellet; Tzankov, *op. cit.* u bilj. 35, str. 70 – 71; Dinstein, *op. cit.* u bilj. 5, str. 303 *et seq.*

nu⁷⁰, ono time nije dalo i odobrenje državama da jednostrano upotrijebe oružanu silu bez njegova prethodnog izričitog ovlaštenja.⁷¹ Formulaciju koju je Vijeće sigurnosti upotrijebilo u rezoluciji 1368 (2001), konkretno “spremnost (Vijeća) da poduzme sve potrebne mjere kako bi odgovorilo na terorističke napade 11. rujna 2001. te suzbilo sve oblike terorizma, sukladno svojim obvezama prema Povelji UN-a”, Cassese tumači isključivo kao izraz volje i spremnosti Vijeća da odobri vojnu ili bilo koju drugu akciju u borbi protiv terorizma, ne spominjući, međutim, ni u jednom trenutku terorizam u kontekstu čina agresije, što bi, uz ostale preduvjete, moglo opravdati upotrebu sile u samoobrani.⁷² Spominjući terorističke čine samo kao prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti Vijeće sigurnosti ipak je odvojilo limitirano pravo na samoobranu, dopušteno u iznimnim i strogo određenim okolnostima, od prava na upotrebu sile u kontekstu borbe protiv terorizma, a u smislu odredaba čl. 39. i čl. 42. Povelje UN-a.⁷³

6. ZAKLJUČAK

Zaključno možemo naglasiti da nije nužno ni u skladu s međunarodnim pravom posezati za institutom samoobrane protiv terorističkih čina i proširivati njegov sadržaj i doseg na one napade koji ne dosežu karakter oružanog napada. To vrijedi i za eventualno proširivanje prava na samoobranu u odnosu na druge subjekte i aktere u međunarodnim odnosima koji nisu države. Ključno je, stoga, ponajprije radi održavanja stabilnosti međunarodnopravnog sustava i pravne sigurnosti, tražiti pravna rješenja odgovornosti terorističkih skupina za terorističke napade u postojećim pravnim okvirima. Pritom je nužno poštovati funkciju Vijeća sigurnosti kao jamca zakonitosti i dopuštenosti upotrebe sile ne samo protiv neke druge države nego i protiv terorističkih skupina kao nedržavnih aktera. Iako ni Vijeće sigurnosti nije uvijek na visini svojeg odgovornog zadatka⁷⁴, ono bi trebalo moći najučinkovitije djelovati u borbi protiv terorizma, vodeći se pravilima i načelima međunarodnog prava.

⁷⁰ Primjerice, u rezolucijama 1368 (2001) i 1373 (2001).

⁷¹ Slično i Seršić, *op. cit.* u bilj. 11, str. 111.

⁷² Vidi UN Doc. S/RES/1368 (2001), para. 5. i Cassese, *op. cit.* u bilj. 31, str. 473 – 474.

⁷³ Neke od brojnih rezolucija u kojima je Vijeće sigurnosti terorističke čine označilo kao prijetnju međunarodnom miru i sigurnosti jesu: UN Doc. S/RES/1438 (2002), S/RES/1450 (2002), S/RES/1530 (2004), S/RES/1566 (2004), S/RES/1805 (2008), S/RES/1963 (2010), S/RES/2129 (2013), S/RES/2170 (2014), S/RES/2199 (2015), S/RES/2253 (2015).

⁷⁴ Iako i Lapaš ocjenjuje da se aktiviranje mehanizma kolektivne sigurnosti i kolektivnih mjera u okviru Ujedinjenih naroda čini jedinim oblikom pravno dopustive

LITERATURA

- Andrassy, J.; Bakotić, B.; Seršić, M.; Vukas, B., *Međunarodno pravo*, sv. 3, Školska knjiga, Zagreb, 2006.
- Becker, T., *Terrorism and the State – Rethinking the Rules of State Responsibility*, Hart Publishing, Oxford and Portland/Oregon, 2006.
- Brown, D., *Use of Force against Terrorism after September 11th: State Responsibility, Self-Defence and Other Responses*, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, sv. 11, 2003., str. 1 – 53.
- Cassese, A., *International Law*, 2. izd., Oxford University Press, Oxford, 2005.
- Cassese, A., *Terrorism Is also Disrupting Some Crucial Legal Categories of International Law*, *European Journal of International Law*, sv. 12, 2001., str. 993 – 1001.
- Crawford, J., *Brownlie’s Principles of International Law*, 8. izd., Oxford University Press, Oxford, 2012.
- Dinstein, Y., *War, Aggression and Self-Defence*, 5. izd., Cambridge University Press, Cambridge, 2012.
- Franck, Th. M., *Terrorism and the Right of Self-Defence*, *American Journal of International Law*, sv. 95, 2001., str. 839 – 843.
- Gray, Ch., *International Law and the Use of Force*, 3. izd., Oxford University Press, Oxford, 2008.
- Greenwood, Ch., *International Law and the ‘War against Terrorism’*, *International Affairs*, sv. 78, 2002., str. 301 – 317.
- Gross, E., *The Laws of War Waged between Democratic States and Terrorist Organizations: Real or Illusive?*, *Florida Journal of International Law*, sv. 15, 2003., str. 389 – 480.
- Kielsgard, M. D., *National Self-Defence in the Age of Terrorism: Immediacy and State Attribution*, u: Masferrer, A. (ur.), *Post 9/11 and the State of Permanent Legal Emergency – Security and Human Rights in Countering Terrorism*, Springer, Dordrecht et al., 2012., str. 315 – 343.

upotrebe sile u borbi protiv terorizma, s pravom upozorava da ni ta svjetska organizacija nije uvijek spremna i dovoljno odlučna pravodobno djelovati, odnosno da je nerijetko u tome i spriječena zbog suprotstavljenih političkih interesa država članica. Opširnije o konceptu “rata protiv terorizma” i poimanju terorističkih organizacija kao subjekata međunarodnoga prava vidi Lapaš, D., “Rat protiv terorizma” i koncept međunarodnopravnog subjektiviteta, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, sv. 56, 2006., str. 1709 – 1739.

- Lapaš, D., "Rat protiv terorizma" i koncept međunarodnog subjektiviteta, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, sv. 56, 2006., str. 1709 – 1739.
- Lapaš, D., *What Does the 'War against Terrorism' Tell Us about the Contemporary Concept of International Legal Personality?*, u: Becker, S. W., Derenčinović, D. (ur.), *International Terrorism: The Future Unchained?*, Faculty of Law, University of Zagreb, Zagreb, 2008., str. 115 – 132.
- Moir, L., *Reappraising the Resort to Force? Jus ad Bellum and the War on Terror*, New Zealand Yearbook of Jurisprudence, sv. 8, 2005., str. 1 – 31.
- Murphy, S. D., *Terrorism and the Concept of 'Armed Attack' in Article 51 of the U.N. Charter*, Harvard International Law Journal, sv. 43, 2002., str. 41 – 51.
- O'Connell, M. E., *Lawful Self-Defense to Terrorism*, University of Pittsburgh Law Review, sv. 63, 2001./2002., str. 889 – 908.
- Paust, J. J., *Use of Armed Force against Terrorists in Afghanistan, Iraq, and Beyond*, Cornell International Law Journal, sv. 35, 2001./2002., str. 533 – 557.
- Pellet, A., Tzankov, V., *Can a State Victim of a Terror Act Have Recourse to Armed Force?*, Humanitäres Völkerrecht, sv. 17, 2004., str. 68 – 72.
- Seršić, M., *Article 51 of the UN Charter and the 'War' against Terrorism*, u: Becker, S. W., Derenčinović, D. (ur.), *International Terrorism: The Future Unchained?*, Faculty of Law, University of Zagreb, Zagreb, 2008., str. 95 – 113.
- Shaw, M. N., *International Law*, 6. izd., Cambridge University Press, Cambridge, 2008.
- Tams, Ch. J., *The Use of Force against Terrorists*, European Journal of International Law, sv. 20, 2009., str. 359 – 397.
- Trapp, K. N., *State Responsibility for International Terrorism*, Oxford University Press, Oxford et al., 2011.
- Tsagourias, N., White, N. D., *Collective Security – Theory, Law and Practice*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013.
- Wolfrum, R., *The Attack of September 11, 2001, the Wars against the Taliban and Iraq: Is There a Need to Reconsider International Law on the Recourse to Force and the Rules in Armed Conflict?*, Max Planck Yearbook of United Nations Law, sv. 7, 2003., str. 1 – 78.
- Wolfrum, R., Philipp, Ch. E., *The Status of the Taliban: Their Obligations and Rights under International Law*, Max Planck Yearbook of United Nations Law, sv. 6, 2002., str. 559 – 601.

IZVORI

- Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v Uganda)*, Judgement, ICJ Reports (2005), str. 168.
- BBC News, <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/1539328.stm>
- BBC News, *Turkish troops 'pursue Kurdish rebels into Iraq*, <http://www.bbc.co.uk/news/10334276>
- Centre de droit international*, <http://cdi.ulb.ac.be/contre-invocation-abusive-de-legitime-defense-faire-face-defi-terrorisme/>
- Convention on Rights and Duties of States Adopted by the Seventh International Conference of American States*, usvojena 26. prosinca 1933., stupila na snagu 26. prosinca 1934., LNTS, sv. 165, 1936, str. 19.
- Corten, O., *A Plea against the Abusive Invocation of Self-Defence as a Response to Terrorism*, EJIL: Talk!, *Blog of the European Journal of International Law*, <http://www.ejiltalk.org/a-plea-against-the-abusive-invocation-of-self-defence-as-a-response-to-terrorism/>
- Definicija agresije, UN Doc. A/RES/3314 (XXIX) (1974)
- Deklaracija o vodećim načelima o odnosima između država sudionica u okviru Završnog akta Konferencije o sigurnosti i suradnji u Europi iz 1975. godine, *Organization for Security and Co-operation in Europe*, <http://www.osce.org/mc/39501?download=true>
- Identical Letters Dated 14 June 1997 from the Permanent Representative of Iraq to the United Nations Addressed to the Secretary-General and to the President of the Security Council*, UN Doc. S/1997/461 (1997)
- Identical Letters Dated 12 July 2006 from the Permanent Representative of Israel to the United Nations Addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council*, UN Doc. S/2006/515 (2006)
- Identical Letters Dated 17 July 2006 from the Chargé d'Affaires a. i. of the Permanent Mission of Lebanon to the United Nations Addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council*, UN Doc. S/2006/529 (2006)
- Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance and Final Act of the Inter-American Conference for the Maintenance of Continental Peace and Security*, zaključen 2. rujna 1947., stupio na snagu 3. prosinca 1948., UNTS, sv. 21, 1948., str. 77.
- Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, Advisory Opinion, ICJ Reports (2004), str. 136.
- Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, Advisory Opinion, ICJ Reports (1996), str. 226.

Letter Dated 24 July 1995 from the Chargé d’Affaires a. i. of the Permanent Mission of Turkey to the United Nations Addressed to the President of the Security Council, UN Doc. S/1995/605 (1995)

Letter Dated 12 July 1995 from the Chargé d’Affaires a. i. of the Permanent Mission of the Libyan Arab Jamahiriya to the United Nations Addressed to the President of the Security Council, UN Doc. S/1995/566 (1995)

Letter Dated 20 August 1998 from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations Addressed to the President of the Security Council, UN Doc. S/1998/780 (1998)

Letter Dated 21 August 1998 from the Permanent Representative of the Sudan to the United Nations Addressed to the President of the Security Council, UN Doc. S/1998/786 (1998)

Letter Dated 21 August 1998 from the Chargé d’Affaires a. i. of the Permanent Mission of Kuwait to the United Nations Addressed to the President of the Security Council, UN Doc. S/1998/789 (1998)

Letter Dated 8 October 2001 from the Permanent Representative of Belgium to United Nations Addressed to the Secretary-General, UN Doc. S/2001/967 (2001)

Letter Dated 29 November 2001 from the Permanent Representative of Germany to United Nations Addressed to the President of the Security Council, UN Doc. S/2001/1127 (2001)

Letter Dated 24 October 2001 from the Chargé d’Affaires a. i. of the Permanent Mission of Canada to the United Nations Addressed to the President of the Security Council, UN Doc. S/2001/1005 (2001)

Letter Dated 7 October 2001 from the Permanent Representative of the United States of America to the United Nations Addressed to the President of the Security Council, UN Doc. S/2001/946 (2001)

Letter Dated 13 September 2001 from the Permanent Representative of Georgia to the United Nations Addressed to the Secretary-General, UN Doc. A/57/409-S/2002/1035 (2001)

Letter Dated 11 September 2002 from the Permanent Representative of the Russian Federation to the United Nations Addressed to the Secretary-General, UN Doc. S/2002/1012 (2002)

Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v United States of America), Merits, Judgement, ICJ Reports (1986), str. 14.

NATO Update, <http://www.nato.int/docu/update/2001/1001/e1002a.htm>

North Atlantic Treaty, usvojenim 4. travnja 1949., stupio na snagu 24. kolovoza 1949., UNTS, sv. 34, 1949., str. 243.

- Oil Platforms (Islamic Republic of Iran v United States of America)*, Judgement, ICJ Reports (2003), str. 161.
- Organization of American States*, <http://www.oas.org/consejo/MEETINGS%20OF%20CONSULTATION/XXIV%20.asp>
- Pellet, A., *No, This Is Not War!*, *Discussion Forum*, http://web.archive.org/web/20011222130417/http://www.ejil.org/forum_WTC/ny-pellet.html
- Povelja Ujedinjenih naroda, *Narodne novine - Međunarodni ugovori*, br. 15, 1993.
- Report of the International Law Commission on the Work of Its Fifty-third Session, 23 April-1 June, 2 July-10 August 2001*, General Assembly, Official Records, Fifty-sixth Session, Supplement No. 10 (A/56/10) (2001)
- Responsabilité de l'Allemagne a raison des dommages causés dans les colonies portugaises du sud de l'Afrique (sentence sur le principe de la responsabilité) (Portugal contre Allemagne)*, UNRIAA, sv. II, 1928.
- Security Council 5489th Meeting*, UN Doc. S/PV.5489 (2006)
- UN Doc. S/RES/1368 (2001), S/RES/1373 (2001), S/RES/1438 (2002), S/RES/1450 (2002), S/RES/1530 (2004), S/RES/1566 (2004), S/RES/1805 (2008), S/RES/1963 (2010), S/RES/2129 (2013), S/RES/2170 (2014), S/RES/2199 (2015), S/RES/2253 (2015)
- Yearbook of International Law Commission*, UN Doc. A/CN.4/Ser.A/1966/Add.1 (1966), sv. II

Summary

Rutvica Rusan Novokmet ***THE USE OF ARMED FORCE AS A RESPONSE TO TERRORIST
ATTACKS IN THE CONTEXT OF THE RIGHT TO SELF-DEFENCE**

The subject of this paper is an analysis of the limitations of the legality of the use of armed force by States as a response to terrorist attacks committed by terrorist groups as non-State actors. A special emphasis is placed on the international legal framework which prescribes prerequisites for the use of armed force in the implementation of the right to self-defence. Modifications in the interpretation of the right to self-defence, initiated by a rising number of terrorist attacks, tend to justify the use of armed force in self-defence against non-State actors, which is not in accordance with international law. The author critically examines the expanded interpretation of the right to self-defence and proposes that other instruments be applied in accordance with the international legal framework, which States led by the UN Security Council can use in response to terrorist attacks.

Key words: use of armed force, right to self-defence, terrorist groups, collective security system

* Rutvica Rusan Novokmet, Ph. D., Postdoctoral Researcher, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg Republike Hrvatske 14, Zagreb; rrusan@pravo.hr; ORCID ID: orcid.org/0000-0002-6235-1012

